

มหาวิทยาลัยเปิดในอนาคต

วารสารการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เมษายน 2532 รศ.ดร. ไพฑูริย์ กุริเวทย์

สองทศวรรษที่ผ่านมา มโนทัศน์ที่มีบทบาทและอิทธิพลสูงในวงการศึกษาคือ การศึกษาตลอดชีพซึ่งถือว่าการศึกษเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตมนุษย์ และเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่ตนต้องเกี่ยวข้องกับตลอดชีวิต การให้การศึกษตามมโนทัศน์นี้ก็เพื่อสนองความต้องการของบุคคลและสังคมโดยไม่คำนึงถึงเพศและวัยผลที่ติดตามมาคือ เกิดมีการค้นหาวิถีทางที่จะให้การศึกษในระดับต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับช่วงของการศึกษาตลอดชีพ รูปแบบการศึกษาใหม่ในระดับอุดมศึกษาซึ่งได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก คือ ระบบการเรียนการสอนทางไกลแบบเปิด

ในประเทศที่กำลังพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไม่เพียงแต่จะเพิ่มคุณภาพของกำลังคนที่ได้รับการฝึกฝนเพื่อสนองความต้องการของชาติ แต่ยังเป็นการปรับปรุงคุณภาพของชีวิตและภาระงานของคนโดยทั่วไปอีก เมื่อทรัพยากรมนุษย์พัฒนาความต้องการของการศึกษาระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่โอกาสการศึกษาระดับสูงมีจำกัดเพราะทรัพยากรมีจำกัด ภายใต้ภาวะจำกัดนี้ความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจึงเกิดขึ้น ความไม่เสมอภาคนี้แก้ไขได้โดยพยายามให้ความเป็นประชาธิปไตยกับการศึกษา เหตุนี้จึงมีการค้นหาและสำรวจรูปแบบและวิธีการให้การศึกษาค้นหามากขึ้น แต่เป็นเรื่องจำเป็นที่รูปแบบและวิธีการเหล่านั้นต้องประหยัดและมีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้เงินกำลังของทรัพยากรที่มีจำกัด

แนวทางหนึ่งที่จะขยายโอกาสการศึกษา คือ ในภูมิภาคต่าง ๆ ตามเขตภูมิศาสตร์ วิธีการนี้ได้โอกาสการศึกษได้ไม่มาก แนวทางที่สองที่บ้านวิทยาเขตใหม่ในท้องถิ่นที่เป็นศูนย์กลางของประชากร ตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศ อีกแนวทางหนึ่งคือ จัดตั้งวิทยาลัยชุมชน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นแนวทางที่วิทยาลัยครูพยายามจะก้าวไป

แม้ว่าแนวทางต่าง ๆ ดังกล่าวจะขยายโอกาสการศึกษาให้กว้างขวางขึ้นแต่ก็ไม่มากพอที่แก้ปัญหาความไม่เสมอภาคให้หมดสิ้นไปได้ การศึกษาในแนวทางเหล่านั้นไม่สามารถเข้าถึงท้องถิ่นและเปิดความเสมอภาคทางการศึกษาให้ทุกคนได้ ด้วยเหตุนี้รูปแบบการศึกษาทางไกลจึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยกับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในรูปแบบการศึกษานี้ผู้ศึกษาสามารถศึกษาได้โดยตัวเองอยู่ที่บ้าน การศึกษาทางไกล ยังเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่มองเห็นได้หลายรูปแบบ รูปแบบที่มหาวิทยาลัยเปิดในอังกฤษก็เป็นแบบ

หนึ่งที่เรารู้จักกันดี การเรียนการสอนแบบนี้เป็นแบบทางไกลทั้งหมด หลักสูตรตำราและสื่อการสอนต่าง ๆ ควบคุมควบคุมโดยตรงโดยมหาวิทยาลัย ส่วนการเรียนการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นแบบ MIXEDMODE ซึ่งมีทั้งนักศึกษาที่มาเรียนประจำและนักศึกษาที่เรียนด้วยตนเอง อาจารย์รับผิดชอบหน้าที่การเรียนการสอน ของนักศึกษาทั้งสองประเภท

ในทศวรรษที่ผ่านมาหลายประเทศในเอเชียและแปซิฟิก ได้ขยายโอกาสการศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาให้กว้างขวางขึ้น โดยนำระบบการเรียนการสอนทางไกลมาใช้ คำถามสำคัญที่นักการศึกษาต้องเผชิญเมื่อเริ่มจัดตั้งโปรแกรมการเรียนการสอนทางไกล มีอยู่ 6 คำถาม คำถามแรกคือ ทำไมจึงจำเป็นต้องให้การศึกษโดยใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกลในประเทศที่กำลังพัฒนา

โอกาสในการศึกษาในระบบการศึกษาปกติมีจำกัด โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมสัมพันธ์กับการพัฒนาการศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบการสอนที่สามารถเอื้อให้คนที่ทำงานจำนวนมากมีโอกาสได้ศึกษา ดังนั้นการเรียนการสอนทางไกลจึงเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพและประหยัด ที่เปิดโอกาสการศึกษาให้กว้างขวางขึ้น

คำถามที่สอง คือ การเรียนการสอนทางไกลเปิดเพื่อใคร ประเทศที่กำลังพัฒนาประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันคือจำนวนนักเรียนในระดับประถม และมัธยมเพิ่มขึ้นรวดเร็ว เนื่องจากการเจริญเติบโตของประชากร ดังนั้น การเปิดการเรียนการสอนระบบทางไกลจึงเสนอวัตถุประสงค์สองอย่าง ประการแรก คือ เปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ประการที่สอง คือ ทำให้เด็กที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมมีที่เรียน ฉะนั้น สถาบันที่มีการศึกษาระบบเปิดก็จะมีนักศึกษาทั้งที่เป็นนักเรียนที่จบมัธยมมีที่เรียน ฉะนั้นสถาบันที่มีการศึกษาระบบเปิดก็จะมีนักศึกษาทั้งที่เป็นนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายมาใหม่ ๆ ขึ้นไป จนถึงนักศึกษามีอายุที่มีการทำงานแล้ว แต่ต้องการการศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพหรือต้องการความรู้ในบางกระบวนวิชาเพื่อเพื่อเสริมอาชีพการทำงาน นักศึกษาในระบบการศึกษาเปิดจึงต่างกันทั้งอายุ ภูมิหลัง ชีวิตการเป็นอยู่ และความสนใจ

คำถามที่สาม คือจะจัดตั้งระบบการเรียนการสอนทางไกลที่เหมาะสมได้อย่างไร แนนอนคณะกรรมการวางแผนเรื่องนี้จะต้องดูตัวอย่างสถาบันการศึกษาที่ใช้ระบบนี้ และในที่สุดคณะกรรมการก็จะสรุปว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะรับหรือเลียนแบบรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่มีอยู่ได้ แต่ละสถาบันต้องสร้างระบบตัวเองที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของตนเอง

ปัญหาในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาประกอบกันไปกับการวางแผน คือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร และขีดจำกัดของเทคโนโลยีการสื่อสาร ปัญหานี้ผูกพันอยู่กับ

งบประมาณและนโยบายในด้านการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลสื่อการสอนมีบทบาทในเรื่องนี้ และที่แน่นอน คือตำราเป็นสื่อหลักของการเรียนการสอน ระบบนี้ปัญหาที่ติดตามากับตำรา คือ ภาษาที่ใช้ ซึ่งโดยทั่วไปตำราการศึกษาในระดับอุดมศึกษามักได้เนื้อหาทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติจากตำราภาษาอังกฤษการแปลการเรียบเรียงหรือแต่งตำราเป็นภาษาแม่ เป็นงานที่ต้องใช้เวลา การผลิตตำราโดยคำนึงถึงนักศึกษาที่เรียนด้วยตนเองอยู่ที่บ้าน ก็เป็นงานที่ต้องใช้เวลามากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะถ้าผู้สอนต้องการให้เรียนบรรลุเป้าหมาย

คำถามที่สี่ ต้องพิจารณาในเรื่องการเรียนการสอนทางไกล คือจะอย่างไรให้การเรียนการสอนมีคุณภาพสูง ได้มาตรฐาน คำถามนี้ประชาชนทุกฝ่ายที่สงสัยคุณภาพของระบบการศึกษาเปิดถามอยู่เสมอ จะต่อว่าเขามีจิตใจไม่เป็นธรรมก็ไม่ถูกนัก เพราะคนส่วนมากคุ้นเคยกับการศึกษาในระบบ คุณภาพของบัณฑิตที่ออกไปจากระบบการเรียนการสอนทางไกลจึงเป็นที่กังขาอย่างไรก็ดี สถาบันที่ใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกลบางสถาบันพิสูจน์ได้แล้วว่า เป็นไปได้ที่จะให้การศึกษามีคุณภาพสูงเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยปิด คำถาม คือ จะทำอย่างไรที่จะให้ประชาชนเชื่อและยอมรับประสิทธิภาพของการเรียนการสอนทางไกลได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว แนวทางที่ได้มาซึ่งการยอมรับเมื่อพิจารณาแล้วมีอยู่ 3 ทางใหญ่ ๆ ทางแรก คือ การรับอาจารย์ที่มีชื่อเสียงและทรงคุณวุฒิเข้ามาสอนและบริหารผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้อาจเชิญมาเป็นที่ปรึกษา ผู้วางแผน ผู้ร่วมร่างหลักสูตร ร่วมผลิตตำราและสื่อการสอน หรือเชิญมาเป็นอาจารย์พิเศษ แนวทางที่สอง คือ ดำเนินการให้หน่วยงานทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลรับรองปริญญา เรื่องนี้ดูไม่มีปัญหามากนัก เพราะการรับรองปริญญาผ่านขั้นตอนจากทบวงมหาวิทยาลัยหรือกระทรวงศึกษาธิการแต่การยอมรับในจิตใจของผู้จ้างเข้าทำงานเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา และต้องมีการพิสูจน์ให้เห็นในคุณภาพของบัณฑิต แนวทางที่สาม คือ เพิ่มคุณภาพของสื่อการสอนต่าง ๆ โดยทั่วไปมักจะมีการขาดแคลนตำรา ตำราเป็นสื่อการสอนหลัก ถ้าสถาบันที่มีการเรียนการสอนทางไกลสามารถผลิตตำราที่มีคุณภาพในกระบวนวิชาที่สอนได้ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของนักศึกษา โดยตรงแล้ว ยังเป็นประโยชน์กับนักศึกษาสถาบันอื่นที่ไม่มีตำราในสาขาวิชานั้น ๆ ตำราเป็นสื่อหนึ่งที่ช่วยให้เกิดการยอมรับเร็วขึ้น

คำถามที่ห้า ที่เป็นคำถามที่หลายคนถามอยู่เสมอ คือ การผลิตบัณฑิตของระบบการศึกษาเปิดทำให้บัณฑิตล้นหรือเปล่า ปัญหาสองแ่งที่สถาบันที่มีการเรียนการสอนทางไกลประสบอยู่ คือ จำนวนนักศึกษาที่หยุดเรียนมีจำนวนสูง และแ่งที่สองคือ จำนวนบัณฑิตที่จบมีมาก นักเศรษฐศาสตร์มักจะวิจารณ์การลงทุนในเรื่องนี้ว่า เป็นการสูญเปล่าแต่ถ้าพิจารณาในแง่ของการลงทุนและต้นทุนต่อหัวแล้ว การผลิตบัณฑิตโดยระบบการเรียนการสอนทางไกลประหยัดกว่าสถาบันการศึกษาทั่วไปอย่างมาก และถ้าคุณภาพของบัณฑิตเท่าเทียมกับสถาบันที่รับนักศึกษาจำนวนจำกัด การศึกษาระบบเปิดก็ได้นำจะได้รับการพิจารณาก่อน

ในแง่ของการจัดสรรงบประมาณ

คำถามที่หก ที่ต้องหยิบยกมาพิจารณาในเรื่องการเรียนการสอนทางไกล คือ ความสำเร็จ ของระบบการศึกษาแบบนี้อยู่ที่ไหน การให้การศึกษาในระบบการเรียนการสอนทางไกล จะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับบุคลากร โดยเฉพาะคณาจารย์ ในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป มหาวิทยาลัยมักจะมีขาดคณาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิอยู่แล้ว เมื่อมีสถาบันใหม่ขึ้น ปัญหาขาดแคลนอาจารย์ก็จะมีปัญหาที่ติดตามมาอีก คือ ปัญหาการเปลี่ยนแนวคิดของอาจารย์จากการเรียนการสอนในระบบปิดให้คุ้นเคยกับระบบการศึกษาเปิด เรื่องยากที่จะเปลี่ยนความคิดของบุคคลที่ได้รับการศึกษาอบรมมาในระบบหนึ่ง แต่มาประกอบอาชีพการสอนในอีกระบบหนึ่ง ไม่น่าแปลกใจที่มีคณาจารย์บางท่านในมหาวิทยาลัยเปิดที่ยังคงมีจิตใจปิด ดังนั้นคณาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางไกลต้องมีความกล้าและมีทัศนคติที่เปิดรับระบบการเรียนการสอนทางไกล

ถ้าการพัฒนาบุคลากรเป็นกุญแจของความสำเร็จ ความร่วมมือระหว่างสถาบันการเรียนการสอนทางไกลก็ควรอยู่ในรูปแบบของการแบ่งทรัพยากรและความชำนาญเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้คณาจารย์ เรื่องนี้เป็นเรื่องควรเน้นหนักเพราะสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพของการเรียนการสอนทางไกล

ปกติแล้วที่ผ่านมเป้าหมายของการศึกษามักจะเน้นความสามารถทางวิชาการและการพัฒนาสติปัญญา เน้นการสร้างคนเพื่อพัฒนาสังคม และที่มักจะมองข้ามไปคือการเน้นคุณภาพของชีวิตในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา การศึกษาในระบบเปิดในระดับอุดมศึกษา อาจกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่นักการศึกษาและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้รับเอาเรื่องความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ปัญหาไม่มีที่เรียนของนักเรียนที่จบชั้นมัธยม มโนทัศน์ที่ว่าการศึกษาจำเป็นสำหรับชีวิตและการศึกษาตลอดชีพ และเป้าหมายการศึกษาที่เน้นคุณภาพของชีวิตมาพิจารณารวมกันเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาในระดับสูงสุด เมื่อดูจากอดีตและปัจจุบัน มหาวิทยาลัยส่วนมากเติบโตในรูปของการเพิ่มสาขาวิชาเอก การเพิ่มคณะ และเพิ่มจำนวนนักศึกษาซึ่งผลที่ตามมาคือการเพิ่มจำนวนบุคลากร และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ การพัฒนาการศึกษาให้เติบโตมักคำนึงถึงหลักการด้านการศึกษาเป็นส่วนใหญ่กล่าวคือในการพัฒนาการศึกษานักการศึกษาจะต้องคิดถึงอัตราส่วนของอาจารย์กับนักศึกษาเป็นหลัก อัตราส่วนนี้ถ้ายิ่งน้อยก็ถือว่า เป็นการดีในแง่มุมมองของนักการศึกษา แต่ถ้าในแง่ของเศรษฐศาสตร์แล้ว อัตราส่วนยิ่งมากก็หมายถึงประสิทธิภาพของใช้ทรัพยากรทั้งทรัพยากรมนุษย์และวัสดุอุปกรณ์ นักการศึกษา คิดว่าถ้าเพิ่มการเรียนการสอนจากบางเวลา (PART-TIME) มาเป็นเต็มเวลา (FULL-TIME) เป็นดัชนีของประสิทธิภาพ ส่วนนักเศรษฐศาสตร์คิดว่า ถ้าลดเวลาการทำงานเปลี่ยนจากเต็มเวลาเป็นบางเวลาโดยสามารถทำงานได้เท่าเดิม หรือมากกว่าเดิมเป็นดัชนีของประ

สิทธิภาพ ขั้นสุดท้ายที่ทั้งนักเศรษฐศาสตร์และนักการศึกษามีความเห็นตรงกันคือ จะดูคุณภาพการศึกษาที่ไหน แนนอนคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการผลิตในแง่ของต้นทุนการผลิตต่ำ สถาบันที่ทำได้เช่นนี้ก็ต้องเป็นสถาบันที่ต้องอยู่กับสังคมต่อไป มหาวิทยาลัยที่สามารถเปลี่ยนบุคคลให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ โดยไม่คำนึงถึงเพศและวัยและให้ความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชน ก็เป็นเป้าหมายมหาวิทยาลัยในอุดมการณ์ที่ผู้บริหารประเทศควรจัดไว้ในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า การเรียนการสอนทางไกลในระดับอุดมศึกษาระบบเปิดเป็นนวัตกรรมใหม่ทางการศึกษา ซึ่งให้ความเสมอภาคทางการศึกษา ให้โอกาสทางการศึกษาให้การศึกษาแก่คนจำนวนมาก สนองความต้องการของบุคคลที่ต้องการปรับปรุงคุณวุฒิหรือศึกษาเพิ่มเติมเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน อาจกล่าวรวมๆ ได้ว่า การเรียนการสอนทางไกลเป็นการให้ความเป็นประชาธิปไตยกับการศึกษา เป็นเรื่องที่พุดง่ายแต่ปฏิบัติยาก แนนอน เป็นเรื่องที่ทำหายและต้องการการพิสูจน์ซึ่งต้องอาศัยเวลา

บรรณานุกรม

- INGRAM, J.B., 1979 CURRICULUM
INTEGRATION AND LIFELONG
EDUCATION. PERMAGON PRESS,
OXFORD.
- JACKSON, DAVID, AND DAVID JAQUES,
1980, IMPROVING TEACHING IN
HIGHER EDUCATION, UNIVERSITY
OF LONDON TEACHING UNIT,
LONDON.
- OCCASIONAL PAPERS NO.4, 1983 THE
EXPERIENCE OF EXTERNAL
STUDIES, DIVISION OF EXTERNAL
STUDIES, RIVERINA COLLEGE OF
ADVANCED EDUCATION, WAGGA. NEW
SOUTH WALE.
- UNESCO REPORT OF REGIONAL SEMINAR,
1984, TRAINING OF PERSONNEL.
FOR DISTANCE EDUCATION,
UNESCO REGIONAL OFFICE FOR
EDUCATION IN ASIA AND THE
PACIFIC BANGKOK,